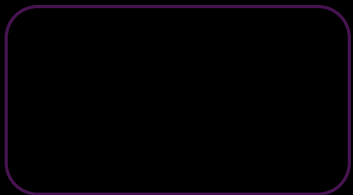

MARKKINATALOUS JA SEN VIHOLLISET

TEHOKKAAN TUOTANNON TUTKIMUSSÄÄTIÖ

HEIKKI PURSIAINEN 16.9.2026

MARKKINATALOUS UHATTUNA?

Jamie Dimon: Unless We Change
Capitalism, We Might Lose It Forever
By Jamie Dimon

Opinion The FT View

Business must act on a new
corporate purpose

Companies must realign incentives
profits

MARKETS

Ten questions for Thomas Piketty, the economist
who exposed capitalism's fatal flaw

Thomas Piketty is in high demand.

By Tim Fernholz

Leaders | Sino-US relations

China is winning the
trade war

It has rebuffed America and rewritten the norms of
global commerce

America's quiet turn
towards state
capitalism

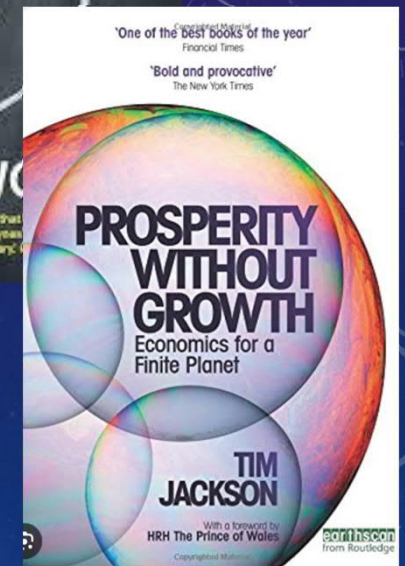
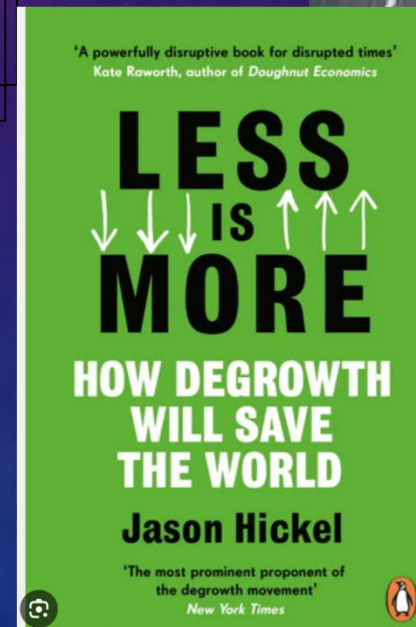
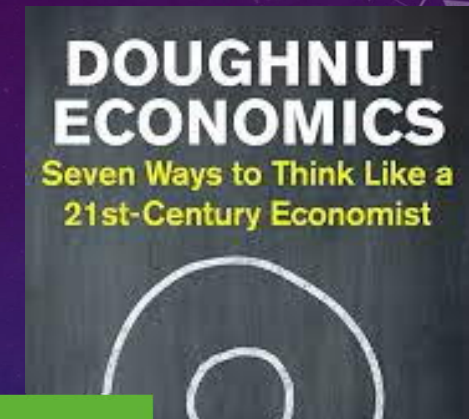
Washington's growing intervention in corporate America signals a shift towards a
state-influenced capitalism – one that blends market power with political leverage

- Aikuistuin 1990-luvulla *Economistia* lukien
 - Historian piti olla loppu, kaikki tunnustivat markkinatalouden ylivertaisuuden
- Nuo ajat ovat nyt kaukana
 - Markkinataloutta / kapitalismia vastaan isketään joka suunnasta
 - Huom! Tässä synonyymit
- Perinteinen vasemmistolainen kritiikki on saanut uusia muotoja
- Sen rinnalle on noussut oikeistopopulistinen ja kansallismielinen kritiikki
- Jopa kapitalistit itse ruoskivat itseään
- Samaan aikaan valtapolitiikka, kauppasodat ja leiriytyminen uhkaavat vaurautta luovaa globaalia markkinataloutta

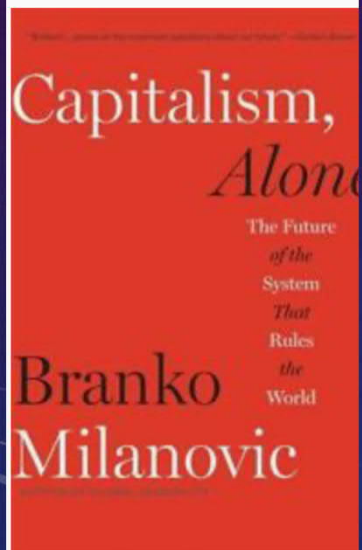
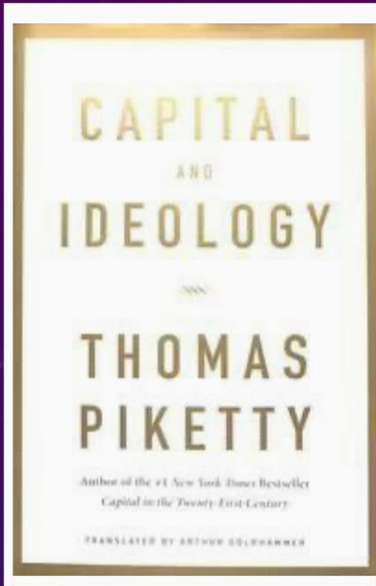
**MISTÄ SUUNNISTA
MARKKINATALOUDEN
KRITIIKKI ISKEE?**

EKOLOGINEN KRITIIKKI

- Perusväitteitä:
 - Markkinatalous tuhoaa ilmaston
 - Kapitalismi kuluttaa luonnonvarat
 - Kasvu on pahasta
- Biodiversiteetin tuhoutuminen on markkinatalouden syytä
- Ratkaisuehdotuksia
 - Kohtuutalous
 - Paikallinen tuotanto
 - Degrowth
 - Donitsitalous
 - Työn vähentäminen
 - Talouden demokratisointi

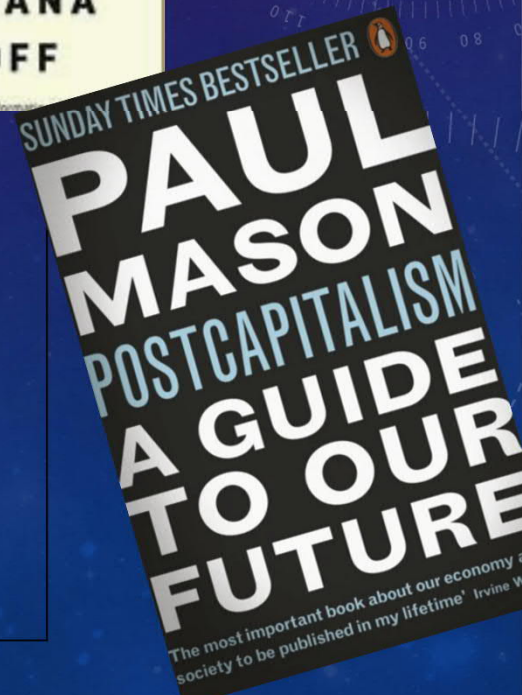
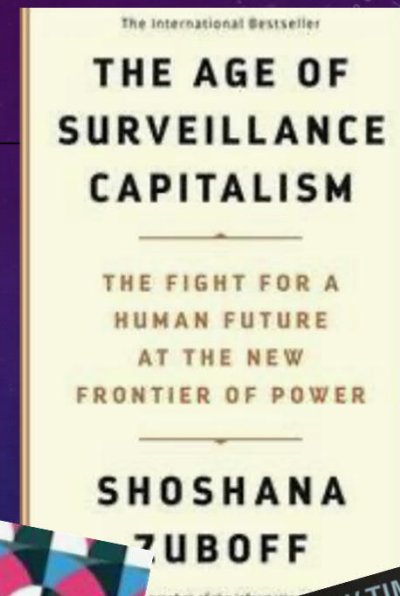
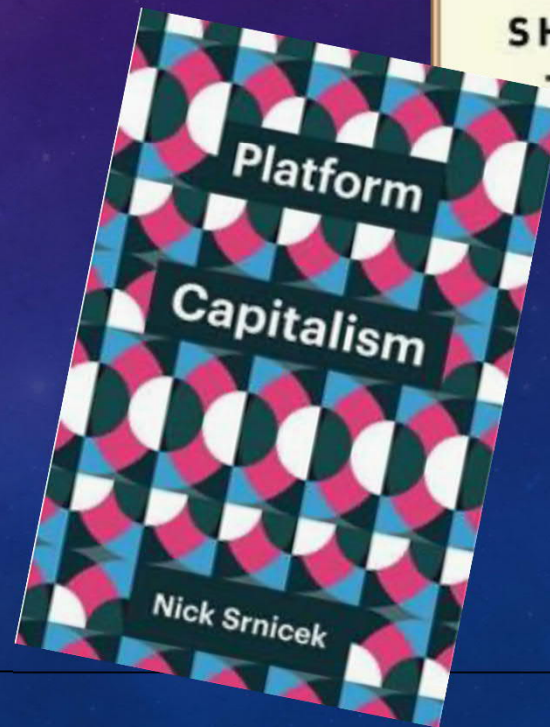
ERIARVOISUUSKRITIIKKI

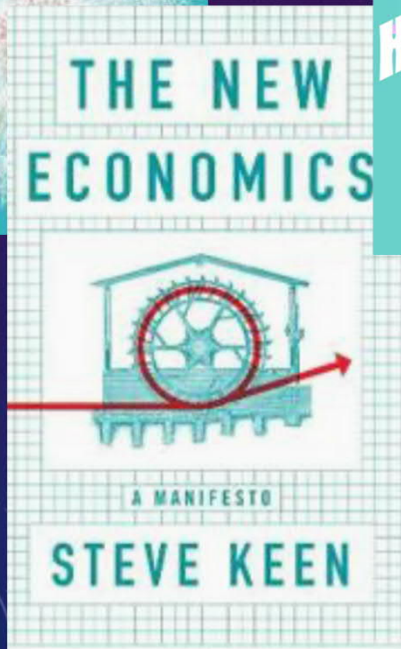
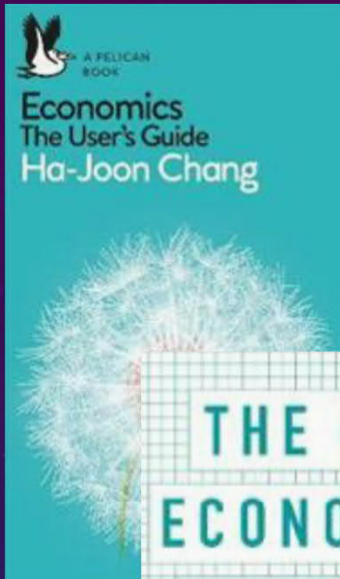
- Perusväitteitä:
 - Markkinatalous tuottaa väistämättä eriarvoisuutta
 - Eriarvoisuus pahenee, varallisuus keskittyy
 - Nykyinen uudelleenjakopolitiikka riittämätöntä tai jopa asioita pahentavaa
- Ratkaisuehdotuksia:
 - Radikaali uudelleenjako
 - Varallisuuden raju verottaminen
 - Globaali sosialismi / sosiaalidemokratia
 - Huom! Radikalismen aste vaihtelee

TEKNOLOGINEN KRITIIKKI

- Perusväitteitä:
 - Teknojätit hallitsevat maailmaa
 - Keskittyminen, monopolisaatio
 - Valvontakapitalismi
 - Meitä hallitaan datalla
- Ratkaisuehdotuksia:
 - Ei yhtä selkeää linjaa
 - Uudenlainen kilpailupolitiikka
 - Datan demokratisointi
 - Julkinen omistaminen
 - Digitaalinen post-kapitalismi

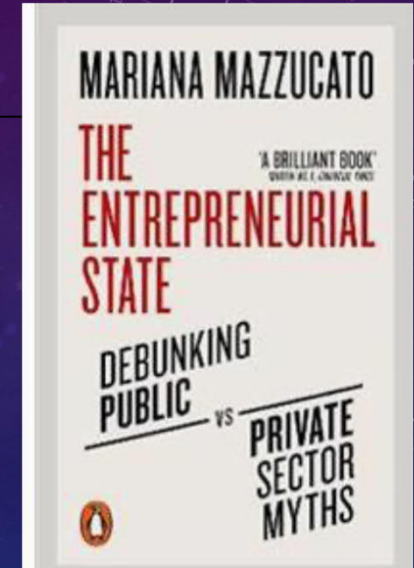
TALOUSTIEDEKRITIIKKI

- Perusväitteitä:
 - “Uusklassinen” eli valtavirran taloustiede on kapitalistien ja uusliberaalien käsikassara
 - Väärästä teoriasta seuraa vääränlaista politiikkaa
 - Individualismi, tasapainoajattelu, kapea hyvinvointikäsitys, puutteellinen vallan analyysi
- Ratkaisuehdotuksia:
 - Tuhat erilaista kuppikuntaa: jälkikeynesiläisyys, moderni rahateoria, feministinen taloustiede, ekologinen taloustiede, degrowth-teoria, post-scarcity jne
 - Kaikille yhteistä uuden talousteorian vaatimus ja antikapitalismi

VALTIOKAPITALISMI

- Perusväitteitä:
 - Julkisen sektorin roolia innovaatioissa ja tuottavuuskasvussa vähätelty
 - iPhone perustuu julkisesti rahoitettuihin innovaatioihin!
 - Isot julkiset hankkeet olleet merkittävä ajuri teknologisessa kehityksessä
- Ratkaisuehdotuksia:
 - Teollisuuspolitiikan vahvistaminen
 - Moonshot-ajattelu
 - Yritystoiminnan tiukempi ohjaus yhteiskunnallisiin päämääriin
 - Teknologianeutraaliuden hylkääminen
 - Radikalismien aste vaihtelee

MAINETTAAN PAREMPI TEOLLISUUSPOLITIIKKA

Miten erikoistua kompleksisempaan ja vihreämpään tuotantoon?

CEPR Discussion Paper 18405

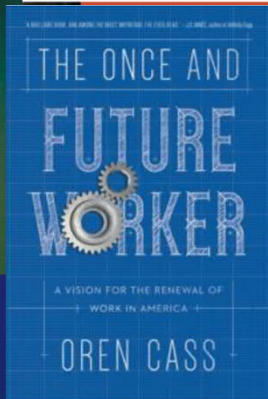
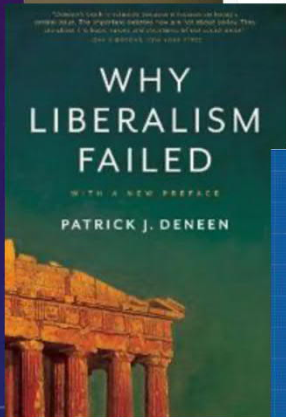
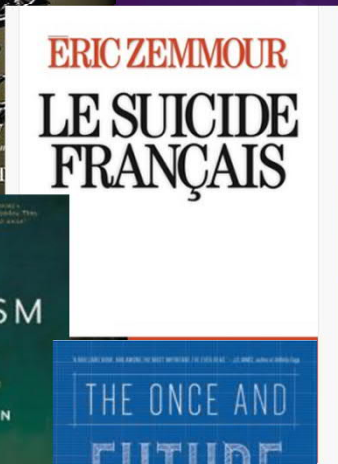
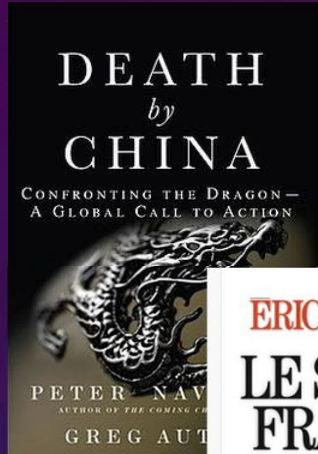
CEPR PRESS

The New Economics of Industrial Policy

Réka Juhász, Nathaniel Lane,
Dani Rodrik

August 30, 2023
Development Economics,
International Trade and Regional Economics, Political Economy

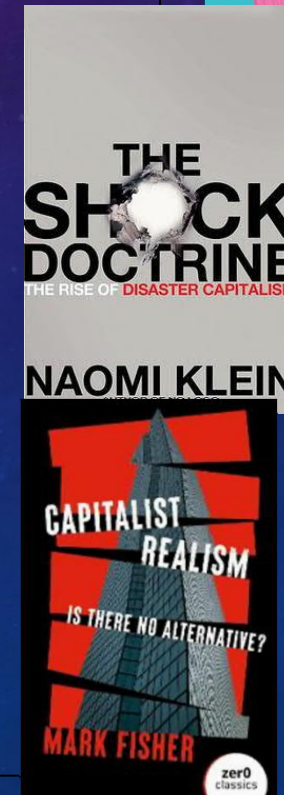
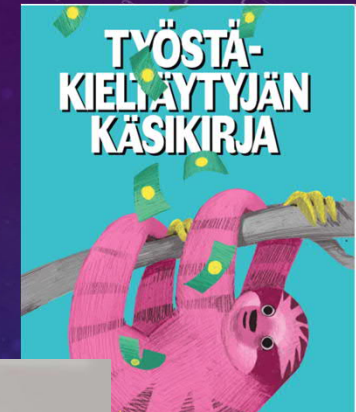
KANSALLISMIELINEN KRITIIKKI

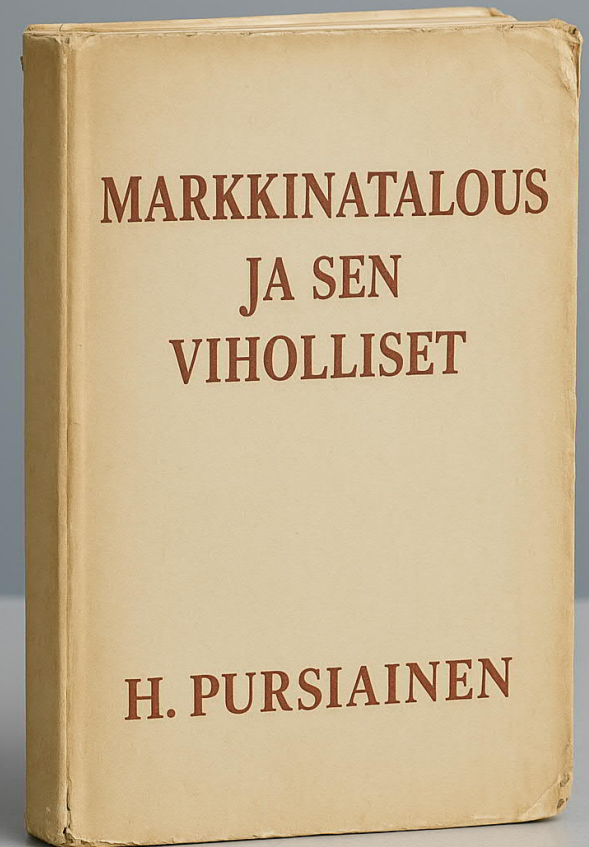
- Perusväitteitä:
 - Globaali talous on taistelukenttä, ei yhteisen vaurastumisen alue
 - Länsimaat ovat häviämässä Kiinalle
 - Globaali kapitalismi murentaa kansalliset identiteetit ja kulttuurit
 - Kansainvälinen liikkuvuus on uhka länsimaiselle ihmiselle
- Ratkaisuehdotuksia:
 - Voimapolitiikka
 - Tullit ja kauppasodat
 - Kansallinen talous- ja teollisuuspolitiikka
 - Kansainvälisen liikkuvuuden vähentäminen

MORAALINEN KRITIIKKI

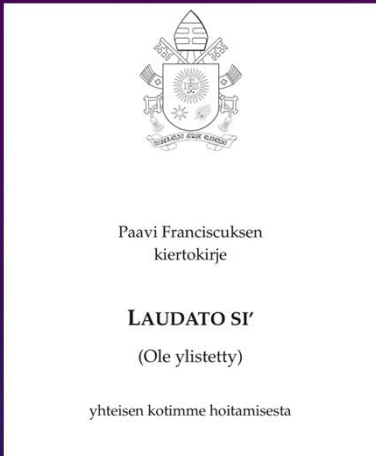
- Perusväitteitä:
 - Kapitalismi latistaa kaikki arvot taloudelliseksi
 - Talouspolitiikkaa ei harjoiteta taloudellisista syistä, vaan kapitalistisen järjestyksen ja riiston ylläpitämiseksi
 - Markkinatalous ei ole vaihdannan vaan vallankäytön väline
 - Erityisesti velkasuhteet ovat ennen kaikkea alistussuhteita
- Ratkaisuehdotuksia:
 - Yhtä monta vaihtoehtoa kuin ajattelijaa
 - Sosialismi, "demokraattinen talous"
 - Velkojen anteeksianto
 - Työstä kieltäytyminen
 - Uusi taloustiede
 - Antikapitalistinen taide

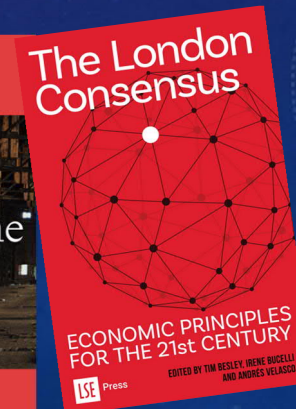
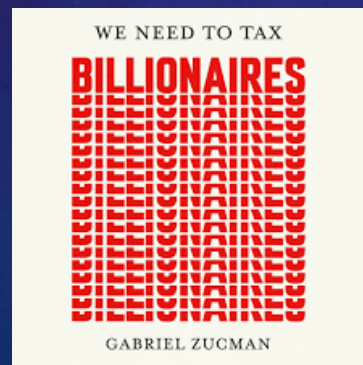
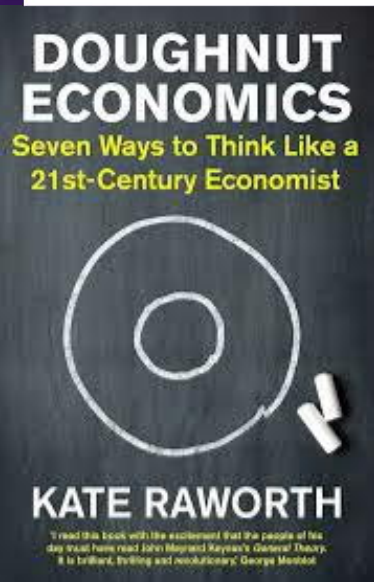
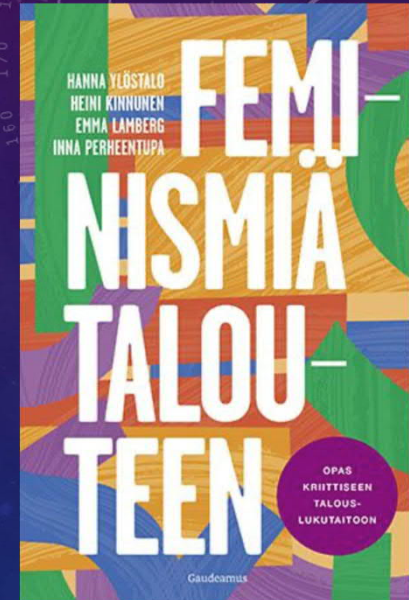
MITÄ LUIN?

VIISI LUKUA, KUUSI TEOSTA

1. Raworth: *Doughnut Economics* / ekologinen / taloustiedekritiikki
2. Franciscus: *Laudato Si'* / konservatiivinen kritiikki
3. Ylöstalo ym: *Feminismiä talouteen* / feministinen kritiikki / taloustiedekritiikki
4. Oren Cass: *Searching capitalism in the wreckage of globalization*, Dani Rodrik: *On productivism* / teollisuuspolitiikka, valtiokapitalismi
5. Zucman: *We need to tax billionaires* / Eriarvoisuuskritiikki

RADIKAALIT

RADIKAALIT KRIITIKOT

- Teokset jakautuvat radikaaleihin ja maltillisehkoihin
- **Radikaalit:** Donitsitalous, Laudato Si', Feminismiä talouteen
- Yhdistää synkkä tilannekuva
 - Nykyaikainen kapitalismi ja liberalismi laajemmin johtaa tuhoon
 - Väärä talousajattelu, erityisesti taloustiede yksi keskeisistä ongelmista
 - Ympäristötuho, eriarvoisuus, köyhyys järjestelmän sisäänrakennettuja ominaisuuksia
 - Paitsi ekologinen myös moraalinen ja inhimillinen katastrofi
- Vaaditaan yhteiskunnan, talouden ja moraalin vallankumouksellista muutosta
 - Nykyjärjestelmän korjaaminen ei riitä ratkaisemaan ongelmia
 - Markkinataloudesta luopuminen osa tätä radikaalin muutoksen vaatimusta
 - Donitsi / Uusi kääntymys / Feministinen talous

MIKSI EN INNOSTU VALLANKUMOUKSESTA

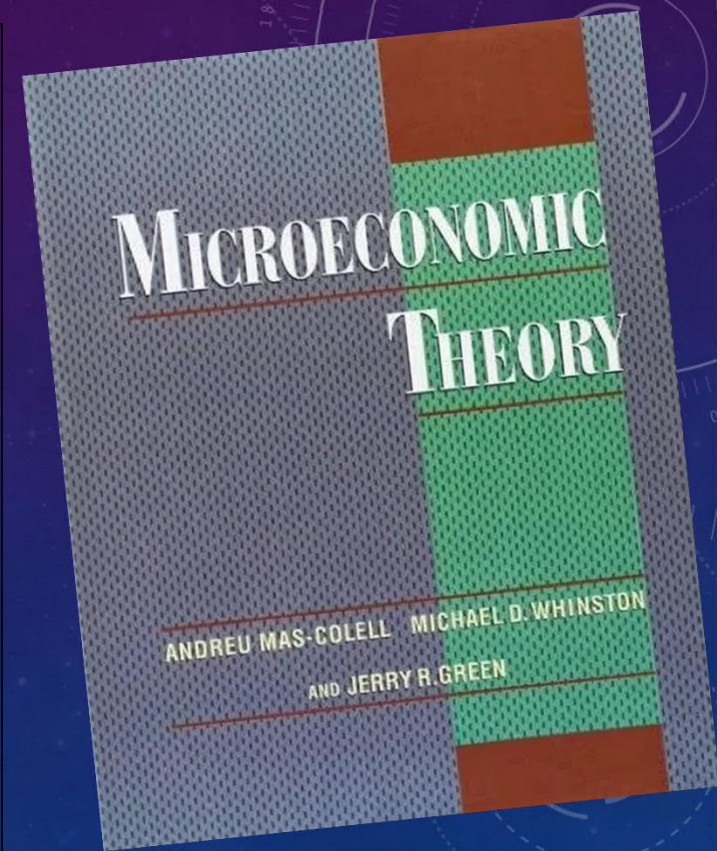
- Vallankumouksen (ikuiset) ongelmat liberaalin ekonomistin vinkkelistä:
- Uudistamisen eetos ja empiria
 - Maltillisten uudistusten vaikutuksia voidaan ennakoida, niitä voidaan kokeilla
 - Vallankumoukset harvoin johtavat haluttuun lopputulokseen
 - Jos ei ole saatu aikaan maltillisia muutoksia, miten saataisiin aikaan vallankumouksellinen muutos
- Moraalisen uudistuminen epätodennäköistä
 - Ihmiset eivät muutu paremmiksi
 - Herätystä ei tule
 - Pitää keksiä ratkaisuja todellisille, epätäydellisille ihmisille
- → Katse toimenpiteisiin
 - Vähennetään päästöjä, suojellaan luontoa
 - Tylsempää kuin vallankumous, vaikeaa mutta mahdollista

ME EI OLLA ME

- Radikaalit sivuuttavat kollektiivisen toiminnan ongelmat
- "Me" voimme päättää, "meidän" pitää tehdä muutos, "me", "me", "me"
- Ei ole "meitä" yhteisen päätöksiä tekevän yliminän mielessä
 - Keskeinen yhteiskuntatieteen tulos on, että kollektiivinen päätöksenteko on vaikeaa
 - Esimerkiksi ilmastonmuutos on ilmiselvä, tosin tavanomaista vaikeampi kollektiivisen päätöksenteon ongelma
 - Vapaamatkustamisen ongelma
- "Meidän" kuvittelemisen johtaa näkemään ongelmat moraalisina
 - Voisimme ratkaista ongelmat, kunhan vain päättäisimme
 - Koska näin ei tehdä, on oltava paha syyllinen
- Ongelma ei ole moraalinen, vaan ihan yhtä todellinen kuin teknologiset tai luonnontieteelliset ongelmat

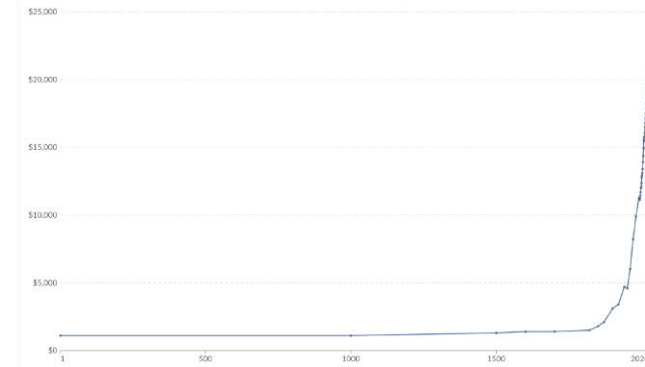
TALOUSTIETEEN TYLSÄ KRITIIKKI

- Radikaaleja yhdistää taloustieteen kritiikki
- Se ei ole kovin korkeatasoista
- Tyypillisiä piirteitä
 - Talousteoriasta karikatyyrimäinen esitys
 - Ei viittauksia moderniin kirjallisuuteen
 - Viittauksia lähinnä vain toisiin yhtä huonoihin kritiikkeihin
 - Empiirinen vallankumous sivuutetaan
 - Taloustieteen älyllistä hegemoniaa liioitellaan
- Taloustieteessä on omat ongelmansa
 - Sekä tutkimusalana että sosiaalisena toimintana
- Se on kuitenkin osoittautunut erittäin hedelmälliseksi tavaksi ymmärtää yhteiskuntaa
 - Kriitikkojen tarjoamat vaihtoehdot älyllisesti paljon vaatimattomampia

KASVUVASTAISUUS

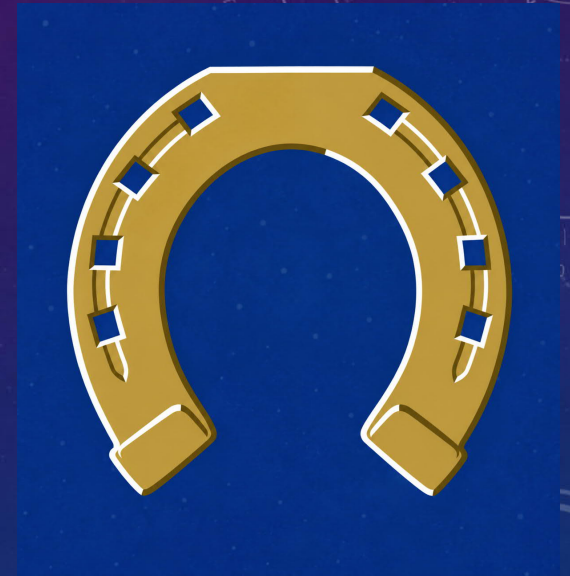
- Kaikkia radikaaleja yhdistää talouskasvun kritiikki
- Kritiikissä on tutut ongelmat:
 - Se sotkee tavoitteet ja rajoitteet
 - Taloudellisen hyvinvoinnin kasvu on ilmeisen tavoiteltavaa – hienoa jos tulevat sukupolvet pitävät meitä yhtä kurjina kuin me edeltäviä
 - Luonto asettaa rajoja taloudelliselle aktiviteetille
 - Esimerkiksi päästöjä on vähennettävä
 - Mutta tämä asettaa rajoja keinoille tavoitella kasvua, ei muuta tavoitetta
 - On ratkottava ongelmia kasvun tiellä, ei lopetettava kasvua
- Räjähdysmäinen kasvu kehittyvissä maissa on välttämätöntä köyhyyden poistamiseksi
- Filosofoeraaminen irtikytkenästä ja profetointi ikuisen kasvun mahdollisuudesta on hyödytöntä
 - Riittää, että ratkaistaan oman aikamme ongelmat yksi kerrallaan – tässäkin on tekemistä
 - Ei tarvitse tietää voiko kasvu jatkua vuonna 3000

Kuva 5. Maailman BKT / capita pitkällä aikavälillä. Lähde: Our World In Data⁴⁸.

ONKO HEVOSENKENKÄTEORIA TOTTA?

- Paavi Franciscuksella, donitsitaloudella ja feministisellä talouskriitikillä on **yllättävän paljon yhteistä**
 - Kapitalismi johtaa väistämättä ekokatastrofiin
 - Moraalisen puhdistumisen vaatimus
 - Taloustiedekritiikki
 - Ihmiskuvan laajentamisen vaatimus
 - Pienimuotoisen tuotannon ihailu
 - Individualismin kritiikki
 - Kasvukritiikki
- Oikeistolaisella ja vasemmistolaisella kapitalismin ja liberalismen kritiikillä vahvoja yhtymäkohtia
- Erojakin toki on:
 - Franciscuksen perhe- ja sukupuolikäsitys hyvin konservatiivisia
 - Ihmisen asettaminen muun luomakunnan yläpuolelle Jumalan kuvana vs hippimäinen luonnon palvonta

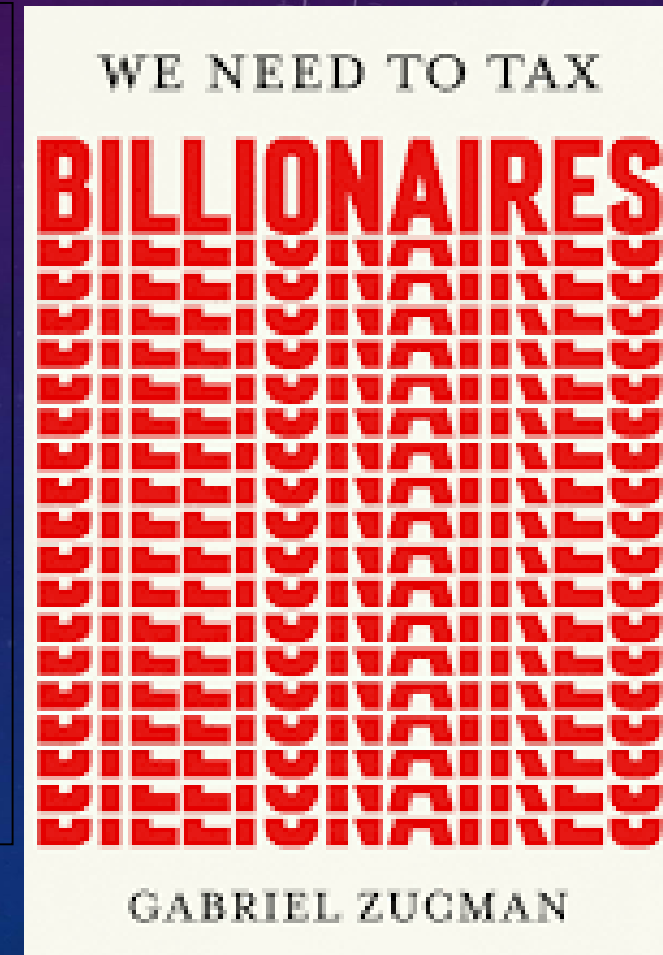

MALTILLISEHKOT

EROT RADIKAALEIHIN

- Maltillisempaa kritiikkiä edustavat kirjassa Yhdysvalloissa vaikuttavat **Oren Cass**, **Dani Rodrik** ja ranskalainen **Gabriel Zucman**
- Keskeinen ero radikaaleihin on sitoutuminen nykyiseen talousjärjestelmään
 - Tavoite on uudistaa kapitalismia enemmän tai vähemmän rankasti
 - Ei tarjoilla vallankumousta
- Ei myöskään vaatimusta moraalisesta uudistumisesta
 - Rajoitutaan pohtimaan erilaisia politiikkavaihtoehtoja
 - Ei uudenlaisen ihmisen synnyttämistä
- Erityisesti Rodrik ja Zucman myös sitoutuneita valtavirran talousajatteluun
 - Kummatkin hienon uran tehneitä taloustieteilijöitä

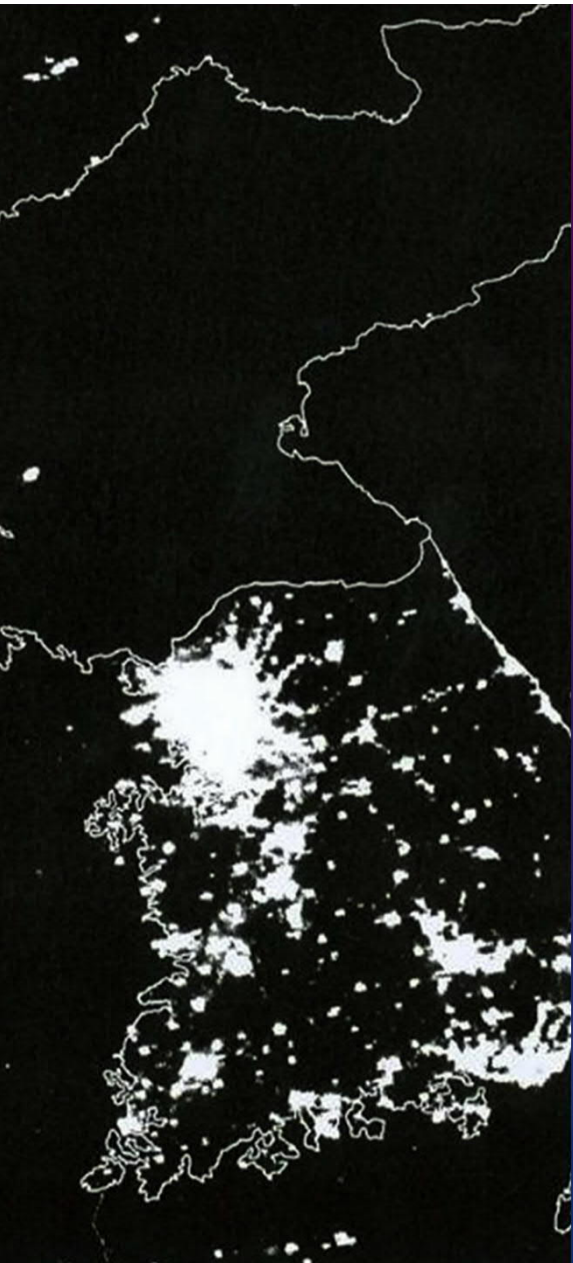
HYVÄT TYÖPAIKAT

- Cass ja Rodrik puhuvat kumpikin hyvien työpaikkojen merkityksestä
- Uusliberaali consensus (jota itse olen edustanut):
 - globalisaation ja teknologisen murroksen tekemän luovan tuhon estäminen ei ole toivottavaa eikä mahdollista
 - ihmisiä voidaan suojata vaikutuksilta hyvinvointivaltion keinoin – tulonsiirrot, uudelleenkoulutus jne.
- Sivuuuttaa keskeisen työpaikkojen ominaisuuden
 - Hyvät työpaikat ovat muutakin kuin tulonlähde
 - Tulonsiirrot eivät voi korvata tuhoutunutta yhteisöä ja elämänmuotoa
 - Kadonneiden tilalle syntyneet erilaiset työpaikat eivät välttämättä myöskään
- → Uusliberaali konsensus on unohtanut keskeisen syyn ²²

ENTÄ RATKAISUT

- Uusliberaalin konsensuksen kritiikki osuu minusta maaliin
- Se on muuttanut omaa katsantokantaani
- Ongelma on kuitenkin vaikea ratkaista
- Rodrik tarjoaa ratkaisuksi *produktivismia*, joka on käytännössä vähän viritettyä sosiaalidemokratiaa
 - Yritetään ohjata politiikalla myös tuotanto- ja tulonmuodostusprosessia, ei vain korjata jälkiä
 - Ongelma on, että globalisaation ja teknologian vaikutukset tuntuvat myös meillä Suomessa – vaikka olemme jo aika lähellä rodrikilaisuutta
 - Toimiiko lääke siis?
- Cassin lääkkeet taas ovat trumpilaisia
 - Teollisuus on palautettava Yhdysvaltoihin tiukalla ja itsekkäällä kauppaa- ja teollisuuspolitiikalla
 - Tämä ei ainakaan toimi
- Kummastakin epämiellyttävä fiilis: **Vapaakauppa oli kiva juttu, kunnes muu maailma alkoi kilpailla Yhdysvaltojen kanssa**

OMAT JOHTOPÄÄTÖKSENI

- Markkinatalous on yhä paras keino järjestää talous ja tuottaa vaurautta
- Markkinataloutta voi puolustaa älyllisesti korkeatasoisesti ja vuoropuhelussa kriitikoiden kanssa
- Kaikissa kritiikeissä on jotain viisautta
 - Me uusliberaalit olemme laiminlyöneet hyvien työpaikkojen merkitystä
 - Mutta radikaali hyppy tuntemattomaan on paitsi epätodennäköistä myös huono ajatus
- Erityisesti Suomen kaltaiselle pienelle avotaloudelle globaali markkinatalous on elinehto
 - Valtiokapitalismin ja voimapolitiikan luonnehtimassa maailmantaloudessa meille kävisi huonosti
- Markkinatalous on myös maailman köyhien ja ympäristön²⁴ paras toivo

KIITOS